

STRATEGIJE ZA EFEKTIVNU NASTAVU*

Mohamed ISMAIL
Preveo: Ifet MUSTAFIĆ

UDK 37.014.523
DOI: 10.26340/muallim.v18i71.1601

Prvi dan nastave

Prvi dan nastave je vrlo važan kako za nastavnike tako i za učenike jer ono što nastavnik uradi tog dana dat će boju i ton sedmicama koje predstoje, a moguće i semestru ili čak cijeloj godini. Nastavnik mora dobro isplanirati prvi dan. Dan kojim se otvara školska godina može se iskoristiti u nekoliko svrha, kao što su međusobno upoznavanje, objašnjavanje onoga što se od učenika očekuje i šta dotični predmet od njih zahtjeva, ustanovljavanje datuma za kontrolne radove i ispite, isticanje primjera prihvatljivog ponašanja, i razgovor o disciplinskim procedurama i sistemima ocjenjivanja.

Nastavnik bi trebao početi čas kratkim uvodnim govorom o samom sebi a potom tražiti od učenika da se predstave jedni drugima. Pošto će se svaki učenik predstaviti svom razrednom kolegi ili kolegici koji sjedi do njega to će pomoći da se probije led kad su u pitanju novi učenici. Svaki učenik bi trebao po dva minuta govoriti o učeniku ili učenici do sebe, o državnoj ili privatnoj školi u koju ovaj ili ova ide, o njegovoj ili njenoj porodici, zanimanjima, hobijima, itd. (ako učenik želi da informacije o njegovoj ili njenoj porodici ostanu njegova privatna stvar, to se mora poštovati).

Za mlađe učenike je potreban drukčiji vid upoznavanja. Nastavnik može od učenika zatražiti da stanu u krug u grupama po pet. On ili ona može tada tražiti od jednog učenika da kaže "esselamu alejkum", da kaže svoje ime, da se rukuje s učnikom do njega, da ga pita za njegovo ime, i da ga ponovi. Slijedeće dijete treba reći svoje ime, ponoviti ime prvog djeteta i pitati za ime treće dijete, i ponoviti ga. Ovo se ponavlja sve do petog djeteta. Peto dijete u krugu treba reći svoje ime i imena prethodnih četvero djece. Ovaj metod može varirati zavisno od broja učenika.

Slijedeća stvar koju nastavnik treba uraditi jeste da od svakog učenika zatraži da popuni registarski karton 3"x5" upisujući svoje ime, imena roditelja, adresu, broj telefona i još bilo koju informaciju za koju nastavnik nađe da je neophodna. Ove informacije će biti vrlo korisne jer će omogućiti nastavnicima da stupe u kontakt s učenicima i roditeljima ako im bude potrebno kad su po srijedi izostanci učenika, domaći zadaci, disciplinski problemi, ili pripreme za neke posebne događaje.

Treća stvar koju nastavnik treba uraditi jeste da sazna koliko učenici već znaju o predmetu koji će učiti. Nastavnik bi mogao provesti jedan

predtest i tražiti da učenici odgovaraju na pitanja. On ili ona bi mogli također od učenika zatražiti da ukratko napišu nešto o onome šta su učili prošle godine. U slučaju učenika nižih razreda, ovo se sve može uraditi usmeno. Ove informacije jako koriste nastavniku pri ustanovljavanju promjena u sadržaju koje treba napraviti da bi nastavu učinio što smislenijom i odgovarajućom za cijeli razred. Osim toga, ovo pomaže da se izbjegnju ponavljanja gradiva.

Učenicima starijih razreda treba omogućiti da daju svoj doprinos pripremanju nastavnog plana i programa. Treba ozbiljno razmišljati o tome da se teme koje oni izaberu uvrste u program za dotičnu godinu.

Prvi dan nastave se može iskoristiti da se učenike upozna s brojem, učestalošću i datumima kontrolnih radova, testova i ispita, a također i sa zadnjim rokovima za sve planirane pismene referate. Učenici će tako znati za zakazane testove i neće imati razloga da se kasnije bune. Ove informacije treba podijeliti i u pismenoj formi tako da i roditelji budu obaviješteni.

Generalno gledajući učenike zanimaju njihove ocjene. Njihov interes je iskren i potpuno validan. Treba im, stoga, kazati koliko zakazani kontrolni radovi, testovi i pismeni referati nose bodova za njihovu konačnu ocjenu.

Mnogo važnije od toga da se pređe gradivo i zarade ocjene jeste volja i

* Peto poglavlje knjige *Savjeti i djelotvorne strategije u nastavi – za mektebe i*

vjeronauku u javnim školama, American Trust Publication, Plainfield, 1994.

odlučnost učenika da ono što su naučili na času primjene u praksi. Kur'an, sira i fikh su praktični kodeksi ponašanja muslimana, a ne samo gradivo koje treba brzo savladati a onda, kad se semestar završi, zaboraviti na njega, kao što je slučaj s matematikom i prirodnim i društvenim naukama.

Nastavnici trebaju naglasiti da tokom semestra u kojem se izučava Kur'an, učenici trebaju dnevno pročitati najmanje jedan ajet s prijevozom. Učenicima treba dati do znanja da izučavanje sira treba da ih uputi u hadis, od njih treba tražiti da donesu čvrstu odluku da hadis usvoje kao dio svoje svakodnevne rutine. Treba im također kazati da ih izučavanje fikha treba da učini savjesnijima kad se radi o ispravnoj proceduri kod abdesta, namaza i mnoštva drugih stvari vezanih za stubove naše vjere. Ako buduće generacije ne internacionaliziraju značaj ovih predmeta, njihovo i naše vlastito stanje se neće promijeniti na bolje.

Metoda predavanja

Svi smo mi slušali predavanja – kratka, srednja i duga i različitih vrsta: školska, vjerska, stručna i politička. Neka od njih nas drže budnima, sasvim budnima. Ona su tako zanimljiva da sati prođu a da i ne primijetimo. Ali druga imaju drugačiji efekat. Ona nas uspravljaju za samo nekoliko minuta. Postaje nam dosadno i s vremenom počinjemo moliti Boga da predavanje što prije završi. Šta je to što dovodi do takve razlike? Je li to stvar teme? Je li to način na koji se ona prezentira? Ima li to kakve veze s ličnošću predavača? Očigledno se radi o kombinaciji ovih i mnogih drugih faktora koji predavanje čine vrlo uspješnim ili dosadnim.

Govornik koji nas opčinjava ima nekoliko vlastitih tehnika. On ili ona:

1. Fokusira predavanje na predmet ili glavnu temu svog govora.
2. Razrađuje temu na jedan organiziran način.
3. Navodi primjere kojima potvrđuje svoja razmišljanja.
4. Koristi karte, slike i slajdove.

5. Unosi živost u govor dodajući mu malo humora.
6. Analizira sadašnju situaciju i predviđa razvoj događanja u budućnosti.
7. Inspirira auditorij.
8. Rezimira glavne tačke govora.
9. Predlaže redoslijed poteza slušaocima.
10. Završava izlaganje sesijom "pitanja i odgovori".

Dobra predavanja su efektivno sredstvo pružanja instrukcija, posebno kada prezentiraju puno informacija u kratkom vremenu. Ali poput bilo koje druge strategije i predavanja moraju biti dobro isplanirana, organizirana i održana sa entuzijazmom i modulacijom glasa.

Predavanja postaju neefikasna kada su dosadna, nejasna i kada nisu dovoljno fokusirana. Ona gube efekat kada se održavaju na monoton način, bez entuzijazma i neposrednosti. Važno je da nastavnici imaju na umu elemente koji predavanja čine efektivnim. Oslanjanje na sadržaj, promjenu glasa, gestikulacije i odgovarajuće pokrete tijela koji se koriste da bi se istakli neki stavovi, svakako bi pomoglo da učenici ostanu budni i prijemčivi za vrijeme nastavnog procesa. (Koristeći ova uputstva, nastavnici mogu pomoći učenicima da ocjenjuju svoje nastavnike i njihove gostujuće predavače.)

Timsko podučavanje iz različite predmete

Timsko podučavanje je strategija u kojoj se nastavnici udruže u jedan tim i zajedno predaju različite predmete razredima istog stepena ili kombinaciji razreda različitog stepena. Nastavnici u javnim školama već duže koriste ovaj pristup, kombinirajući, na primjer, engleski i historiju, društvene nauke i matematiku... Ovaj inovativni pristup se pokazao vrlo djelotvornim u pružanju raznolikosti i unapređenju učenja kod učenika. On je također koristan za uspostavljanje bliskih veza među nastavnicima, omogućujući im da

razmjenjuju svoja iskustva, planiraju dijelove nastave zajedno, uče jedni od drugih i uče da cijene jedni druge kao profesionalce.

Ovu strategiju treba koristiti i u prekovikendskim i u stalnim islamskim školama. Tri su predmeta, Kur'an, sira i vjerovanje, koji se, generalno gledajući, predaju u islamskim školama. Iz ove tri oblasti se mogu odabrati mnoge teme koje odgovaraju ovakvom pristupu. Na primjer, sura Leheb bi se, kao tema, mogla odabrati za kombinirani razred sastavljen od učenika uzrasta od deset do četrnaest godina. Jedan nastavnik koji lijepo uči mogao bi proučiti suru i tražiti od učenika da sa ili za njim urade isto. Drugi nastavnik bi mogao preuzeti i nastaviti time što će prevesti njeno značenje i objasniti historijski kontekst njenog objavljivanja. On ili ona bi također mogli razmotriti karakteristike osoba spomenutih u suri. A treći nastavnik bi mogao objasniti Poslanikove, a.s., susrete s nevjernicima i to koliko su mu patnji nanijeli.

Ovaj bi nastavnik također mogao navesti primjere kako se je Poslanik, a.s., odnosio prema zarobljenicima iz bitke na Bedru. Mogao bi navesti hadis koji govori o tome kako je ratnim zarobljenicima data šansa da otkupe svoju slobodu tako što će druge naučiti čitati ili pisati.

Nastavnici bi mogao tražiti od učenika da se prisjete primjera maltretiranja kojima su ih izložili njihovi prijatelji, kolege iz razreda, rođaci ili roditelji (upozoravajući učenike da ne odaju imena onih o kojima govore). Učenici trebaju opisati kako su se osjećali i kako su reagirali. Nastavnici mogu zatražiti od učenika da spekuliraju o tome kako će u budućnosti reagirati na eventualne pojave maltretiranja u svjetlu primjera iz Poslanikovog, a.s., života. Ovaj vid interakcije s učenicima, ciljno se fokusirajući na željene promjene u ponašanju, vrlo je važan i treba ga ponoviti, tako da učenici shvate šta se od njih kao muslimana očekuje. Kao utvrđivanje gradiva, od učenika

treba tražiti da se na narednim susretima prisjete primjera u kojima su, kao rezultat učenja Poslanikovih, a.s., izreka, oprostili osobi koja je prema njima pogriješila.

Da bi timsko podučavanje urodilo plodom, nastavnici se moraju složiti da je to, u načelu, održiv pristup. Trebaju planirati i identificirati teme u kojima mogu spoznati Kur'an, siru, hadis i teologiju. Svaki nastavnik treba odlučiti šta i koliko će on ili ona uraditi; vrijeme treba pažljivo podijeliti tako da svaki nastavnik dobije jednak dio vremena u toku časa. Nastavnici se trebaju odnositi jedan prema drugom s poštovanjem, uvažavanjem i dužnom pažnjom.

Timsko podučavanje je jako poučno iskustvo za nastavnike kad je u pitanju zajedničko uzimanje učešća, sticanja znanja i međusobno slaganje. Ako budu uspješni, njihovi naponi će ostvariti jak utjecaj na učenike. Nastavnici, kasnije, mogu od učenika tražiti da izvedu slične prezentacije pred svojim ili nižim razredima. Kroz ovu strategiju učenici će, ako Bog da, spoznati da predmeti koje uče nisu razdvojeni i neovisni, nego usko povezani i veoma ovisni jedni o drugima.

Dovođenje gostujućih predavača u razred

Sve što odudara od rutine izaziva znatiželju i zanimanje učenika jednako kao i odraslih. Učenici pokazuju više oduševljenja i želje nego obično kada vide neki novi predmet ili lice među njima. Zato bi nastavnici u vikend školama trebali pokušati pronaći interesantne osobe u zajednici i nagovoriti ih da dođu i razgovaraju s učenicima u njihovim razredima. Naše zajednice su bogate visoko obrazovanim ljudima iz mnogih krajeva svijeta.

Nastavnici mogu naći mnogo naše braće i sestara s Bliskog Istoka, Indo-Pakistanskog podkontinenta, iz Afrike, Dalekog istoka i Amerike, voljnih da dođu i razgovaraju s njihovim učenicima. Kada se odabere osoba treba je ukratko informirati o

mladoj publici i relevantnim stvarima vezanim za razgovor. Nastavnik gostujućoj osobi treba dati informaciju o svemu dolje nabrojanom:

1. Starosna dob učenika.
2. Razredi koje učenici pohađaju u svojim redovnim školama.
3. Broj učenika u razredu, uključujući na broj dječaka i broj djevojčica.
4. Tema koju učenici izučavaju i da li su na početku ili pri kraju njenog obrađivanja.
5. Lokacija školskog objekta i jasna uputstva kako se do njega dolazi.

U cilju osiguravanja ovih informacija nastavnik treba ustanoviti da li je gostujuća osoba spremna da predaje na neku određenu temu ili bi radije napravila osvrt na zemlju iz koje potječe, iz islamskog ugla gledanja. Na primjer, gostujuća osoba mogla bi govoriti o tome kako je islam došao u njegovu zemlju, o njenim običajima i tradiciji njenog naroda, pogotovo onoj koja ima korijene u islamu, i o njenim najvažnijim turističkim atrakcijama. Nastavnik treba ustanoviti da li gostujući predavač raspolaže bilo kakvim ilustrativnim materijalima kao što su filmovi, slajdovi, fotografske ploče ili slike. Ako ne, nastavnik bi mogao predložiti da se on ili ona obrati konzulatu, ambasadi ili nekoj avio kompaniji iz njegove ili njene zemlje kako bi nabavio ilustrativne materijale koji bi gostovu prezentaciju učinili privlačnijom i životnijom.

Prezentacija gostujućeg predavača je šansa da nastavnik u svijest učenika usadi ponašanje i postupanje kakvo se od njih i očekuje. On bi trebao odvojiti malo vremena da s njima ranije porazgovara o tome kako se Poslanik, a.s., čak i prema strancima odnosio s poštovanjem i ljubavlju, i kako je posebno pazio da ne kaže i ne uradi nešto što bi ih moglo oneraspoložiti ili uvrijediti. Nastavnik treba pripremiti jednog od učenika da predstavi predavača prije predavanja i da mu se, u ime razreda, zahvali nakon predavanja.

Rasprave

Jedna od sposobnosti djelotvornog nastavnika je da mijenja svoje metode rada u cilju iniciranja, unapređivanja i zadržavanja zainteresiranosti među učenicima. Rasprava kao pedagoška metoda nudi široke mogućnosti za uključivanje starijih učenika u razmjenu mišljenja, stavova i ideja.

Mladi ljudi, momci i djevojke, često dovode u pitanje i stavljaju na kušnju uspostavljena pravila ponašanja i postupanja. Za njih je svako uspostavljeno pravilo poziv na revolt. Mnogi su učenici uključeni u aktuelne bitke kako kod kuće s roditeljima tako i u školi s nastavnicima. Odrasli obično očekuju od djece da se ponašaju onako kako su se oni ponašali prema svojim vlastitim roditeljima i nastavnicima. Ovo vodi produbljivanju generacijskog jaza između djece i roditelja. Djeca ovo preziru i osjećaju da je vrsta ponašanja koja se od njih zahtjeva zastarjela i nespojiva sa savremenim trendovima i praksom, a ipak im se daje premalo prostora da izraze ova osjećanja u prisustvu svojih starijih. Rasprava nudi pozitivan ventil za izražavanje i javno iznošenje njihovih osjećanja. S obzirom na to da pobijanje njihovih pogleda dolazi od njihovih vršnjaka, svaki antagonizam gubi na snazi.

Nastavnici trebaju pružiti mogućnost učenicima da vode rasprave o pitanjima koja se tiču mladih muslimana koji žive u Americi, na primjer, zabavljanje, korištenje mesa koje nije halal, načini oblačenja, kaznene mjere u islamu za prekršaje učinjene ljudskim bićima, itd.

Intervjui koje rade učenici

Brojni su načini, kako formalni tako i neformalni, na koje učenici stječu znanja. Oni uče iz knjiga, od školskih drugova, nastavnika, kroz televizijske programe, od svojih roditelja i svoje sredine. Učenje putem uzajamnog djelovanja generalno je učenicima najinteresantnije, ali znanje stečeno radom mnogo duže traje. Intervju podrazumijeva oboje, i rad i uzajamno djelovanje.

Intervjui omogućuju onome ko ih pravi da dobije informacije do kojih nije lahko doći putem pisanih odgovora. Često ljudi ne vole stavljati na papir ono što stvarno misle i osjećaju o nekoj temi. Pod pretpostavkom zagarantirane anonimnosti, oni bi radije o temi razgovarali i verbalno izrazili svoja stajališta ili dali oduška svojim osjećanjima u vezi s nekim problemom.

Intervjui ne bi trebali biti visoko strukturirani. Ako jesu, onda odgovori intervjuirane osobe se neće puno razlikovati od onih do kojih bi se došlo putem pismenog postavljanja pitanja i odgovaranja. Intervjui trebaju biti prilagodljivi kako bi se intervjuiranim osobama omogućilo da slobodno kažu ono što im je na srcu.

Nastavnici trebaju usmjeravati učenike prilikom pripremanja pitanja, razrađivanja metoda intervjuiranja i usvajanja manira koji pomaže da intervju uspije. Oni također trebaju pomoći učenicima da na odgovarajući način prezentiraju informacije nakon što ih prikupe. Učenicima trebaju uputstva kako da analiziraju informacije, izvode zaključke i predlažu, na temelju svojih saznanja, buduće pravce djelovanja.

Nastavnici bi, kao dio semestralnih obaveza, od učenika trebali tražiti da napišu neki referat koji uključuje intervjuističku metodu prikupljanja podataka. Referat bi trebao biti na temu koja je u vezi s gorućim problemima društva. Mnoštvo je problema s kojima se, ovih dana, suočavaju muslimanske zajednice u Americi; na primjer, učenici bi, kroz svoje referate, mogli odgovoriti na pitanja poput slijedećih: Koji faktori koče članove zajednice da žive skupa u nekom određenom kraju? Koji faktori, pored jezika, pomažu etničkim grupama kao što su španska, korejska, kineska, da žive zajedno? Šta je muslimanima neophodno, pored toga da jedni druge nazivaju braćom i sestrama a da ustvari to ne misle, da bi izgradili pozitivne odnose?

Kao uvod u obavljanje intervjuja s članovima zajednice, učenicima treba pružiti priliku da rade intervju u

samoj školi. Jedan od načina da se ovo uradi jeste da se učenicima dozvoli da, pred cijelim razredom, intervjuišu svoje razredne kolege.

Nastavnici mogu koristiti ovu metodu na samom početku školske godine tražeći da učenici predstavljaju jedni druge. Učenici bi mogli dobrovoljno ponuditi informacije o svojim porodicama, ranijim školama koje su pohađali, hobijima, o tome šta vole a šta ne vole i o putovanjima u udaljenija mjesta.

Učenici također mogu praviti intervju s nastavnicima u školi ili s roditeljima kod kuće. Ovakva praksa će pomoći učenicima da nauče kako pripremiti odgovarajuća pitanja, kako ih dotjerati, kako sakupiti podatke i kako ih organizirati tako da imaju neki smisao. Kroz ovaj proces učenici će, ako Bog da, izgraditi samopouzdanje, razviti govorne sposobnosti i usavršiti interpersonalne odnose.

Uključivanje učenika u izbor i obradu teme

Početkom septembra kada škole tek otpočinju s radom, učenici s velikim entuzijazmom pristupaju nastavi. Novo uređenje škole, novi nastavnici, novi udžbenici i svuda nova lica, pomažu podizanju morala kod učenika. Nastavnici još svježiji sa svojih odmora također počinju svoj posao ozbiljno i puni energije.

Od početka prvog polugodišta, nastavnici obično obrađuju materiju u skladu s redoslijedom u udžbeniku a u namjeri da održe kontinuitet sadržaja i da pomognu da učenici shvate i razrade pojmove. Kako se prvo polugodište približava kraju i učenici počinju jasno shvatati obim materije, njihov entuzijazam, tako vidan na početku, počinje se smanjivati. Učene po poglavljima učenike zamara i oni počinju pokazivati pomanjkanje zainteresiranosti kroz, kako verbalne, tako i neverbalne komunikacije. Nastavnik bi trebao biti svjestan ravnodušnosti učenika i pokušati promijeniti svoju strategiju vođenja nastave.

Jedna od strategija je da se zaobiđe izučavanje jednog po jednog

poglavlja onako kako ona dolaze i da se učenicima dozvoli da sami odaberu temu iz preostalih poglavlja udžbenika koju će obrađivati. Od učenika bi se moglo tražiti ne samo da odaberu temu, nego i da ih temeljito prouče i održe predavanje o njima pred razredom. Imajući ovaj pristup na umu, a računajući na sposobnosti učenika, nastavnik to mora najaviti. Sama najava da učenici imaju šansu da biraju izazvat će, ako Bog da, jagmu za temama. Nastavnici trebaju dati dovoljno vremena učenicima da se odluče. Čim se završi odabir tema, nastavnici trebaju na tabli napisati imena učenika, njihove teme i datume prezentacija.

Poslije toga nastavnici trebaju učenicima objasniti detalje o njihovim procedurama u ocjenjivanju. Ocjenjivanje ovog projekta moglo bi se temeljiti na uspješnosti učenika u ispunjavanju pet zadataka: pisanje prezentacije, jasno čitanje, priprema odgovarajuće ilustracije ili slike vezane za temu, kontakt očima i sastavljanje najmanje deset pitanja o temi napismeno. Maksimalan broj bodova za svaku kategoriju trebao bi biti četrdeset, dvadeset, deset, deset, odnosno, dvadeset. Do nastavnika je hoće li promijeniti broj kategorija a također i bodova za svaku kategoriju, ako nađe za shodno da to učini. Radi lakšeg računanja ukupan broj bodova za prezentacije bi trebao biti stotinu.

Prije početka svake prezentacije, prezentator treba stati blizu nastavničkova stola a svi učenici trebaju sjesti u polukrug. Učenici moraju pažljivo slušati prezentatora i pokušati odgovoriti na pitanja koja im on postavi.

Nastavnici imaju pravo da odaberu dvoje istaknutijih učenika da budu ocjenjivači. Ocjenjivači trebaju imati na papiru sve kategorije koje se ocjenjuju, broj mogućih bodova i imena učenika. Nastavnik je dužan upozoriti ih da budu strogo nepristrasni i da nikoga ne favoriziraju. Usto, oni su obavezni zadržati rezultate za sebe sve dotle dok se sve prezentacije ne završe. Nastavnik je dužan pokupiti rezultate od učenika ocjenjivača i izračunati prosjek svakog učenika

kako bi ispravno ocijenio svakog prezentatora (važno je da nastavnik ima i vlastite ocjene kako bi ih uporedio s onima koje su učenici ocjenjivači dali, u slučaju da je njima nedostajalo pravednosti i diskrecije).

Ako se ova aktivnost ispravno nadzire i provede, učenici će uživati u prezentacijama. K tome još, nastavnici će biti iznenađeni kada uporede svoje s ocjenama učenika ocjenjivača. Vjerovatno će uvidjeti da učenici bolje obave posao nego nastavnici kada ocjenjuju svoje razredne kolege i da su ponekad mnogo strožiji i škrtniji od nastavnika.

Učenje napamet uz podsticaj

Navesti polaznike mekteba da uče napamet dove i susreta za vrijeme časa i dalje je frustrirajuće iskustvo za nastavnike. Jedan od razloga za njihovu frustriranost je ograničeno vrijeme koje nastavnici imaju za učenike, a drugi je širok raspon u sposobnostima učenika da čitaju i izgovaraju arapski. A onda imamo i one učenike koji dobro čitaju ali ne ulažu dovoljno truda koji je potreban da bi se naučilo napamet.

Dajući da se nauči napamet nekoliko ajeta ili dova kao domaći zadatak obično ne dovede do željenih rezultata. Učenici dolaze na nastavu sa samo djelimično urađenom zadaćom. Podsticanje roditelja da pomognu učenicima u njihovim nastojanjima također ne uljeva optimizam. Kao rezultat, učenici provedu i po šest do osam godina u mektebu a ponekad ga završe a da nisu u stanju proučiti osnovne dove, poput Kunut dove, Ettehijjatu, salavata i dr. Učenici će uraditi pismene zadaće i završiti projekte koji se od njih traže, ali kada se radi o učenju napamet pa makar i kratke, sure izgleda kao da njihove moždane ćelije za pamćenje polude.

Ovdje predstavljamo strategiju koja se pokazala uspješnom: Prilikom smotre, od osamdeset učenika, rangiranih od šeste do šesnaeste godine ili od prvog do desetog razreda, tražilo se da prouče dovu iza ezana, salavate i Ajetu 'l-kursiju. Od

njih osamdeset samo je pet podiglo ruku. Nastavnik je onda najavio da će učenici koji su proučili dovu poslije ezana ispravno, tog dana i iduće sedmice dobiti veliku "Milku". Velika čokolada (7.5" x 4", težine sedam unci) je bila izložena na smotri. Učenici koji su ispravno proučili dove dobili su čokolade istog dana. Nedugo iza najave, nekoliko učenika je tražilo kopije proučenih dova a nekolicina je tražila audio kasete na kojima su one snimljene.

Slijedeće sedmice petnaest učenika je željelo proučiti spomenute dove. Oni koji su ispravno proučili dobili su svoje nagrade. Preostalih učenicima su date tri sedmice da nauče napamet svoje sure, i rezultati su bili zapanjujući. Više od pedeset posto učenika svih razreda uspješno su proučili sure i dove koje su im date. Da bi bio siguran da učenici neće zaboraviti tek naučeno, nastavnik najavljuje da će učenici koji budu mogli napamet proučiti tražene sure i dove na dan godišnje proslave škole, također dobiti posebnu nagradu. Učenici ne samo da su se pokazali vrijednima u ovome nego su naučili više od dvadeset hadisa s njihovim značenjima.

Ova strategija se može mijenjati tako što ćemo neformalno pitati učenike koje slatkiše, igrice i druge male stvari najviše vole. Zavisno od toga oko čega se usaglase, nastavnici i uprava trebaju kupovati stvari. Ako je budžet škole oskudan treba tražiti pomoć roditelja. Ako Bog da, roditelji koji sebi mogu priuštiti takve troškove bit će više nego voljni da pomognu u nabavci ovih stvari kada vide da je ova metoda uspješna i bit će sretni da uruče nagrade kada budu pozvani da to učine.

Druga tehnika za podučavanje memorisanju jeste iskoristiti lako dostupne čitače zvuka i pametne telefone. Nastavnik bi prvo trebao odabrati nosače zvuka sa surama i dovama koje su potrebne da se obavli namaz. Preporučljivo bi bilo da na audio kasetama bude glas nekoga kome je arapski jezik maternji i ko ga tečno i pravilno govori, kako bi se osigurao ispravan izgovor (izgovor

većine rođenih Arapa pod utjecajem je regionalnog dijalekta – trebate biti sigurni da je učač kojeg odaberete usavršio kur'anski arapski).

Nastavnik treba dati svakom učeniku kopiju snimljenog nosača zvuka i tražiti od njega ili nje da sluša određenu suru ili dovu jedan ograničeni vremenski period. Potom se učenici obraćaju nastavniku, jedan po jedan, kako bi proučili memorirani dio. Jedno upozorenje: učenici su skloni da zloupotrijebe nosač zvuka. Može se desiti da oni od kuće donesu CD-ove njima drage muzike i da ih slušaju umjesto CD-ova koje im je nastavnik dao kao školski zadatak. Nastavnici trebaju biti obazrivi kako bi preduprijedili takvu zloupotrebu te bi trebali pokupiti sve nosače i čitače zvuka na kraju časa ili čim se završi aktivnost slušanja.

Učenici će brže učiti napamet ako se i roditelji uključe u sam proces. Nastavnici trebaju kontaktirati roditelje na početku akademske godine, što je ranije moguće, da ih informiraju o tome šta je sve potrebno naučiti napamet za prolaznu ocjenu. Oni bi, također, trebali dati roditeljima primjerak snimljenog materijala i zatražiti od njih da preslušavaju svoju djecu kod kuće. Nekoliko muslimanskih zajednica je otvorilo škole za pripremanje i uvježbavanje pojedinaca u memoriranju i recitiranju (učenju) Kur'ana. Nastavnici bi mogli planirati izlet u takve škole, ako je to izvodljivo, kako bi omogućili svojim učenicima da vide i shvate koliko je vremena i truda potrebno za memoriranje Kur'ana. Oni bi trebali upoznati učenike sa nagradama za memoriranje i učenje dijela ili cijelog Kur'ana.

Nastavnici mogu koristiti različite pristupe u predavanju učenja Kur'ana napamet. Najčešće korišten pristup je onaj kada nastavnik uči Kur'an naglas a cijeli razred ponavlja. Drugi metod predviđa da nastavnik i učenici oforme krug. Svaki učenik ili učenica drži u ruci napisanu dovu ili suru i naizmjenično je čitaju naglas. Za vrijeme dok se završi krug, neki od najbistrijih učenika bi trebali biti

u stanju proučiti je napamet. Proces se nastavlja sve dok je svi ne upamte.

Treći pristup se sastoji od toga da se učenici podijele u tri ili četiri grupe. Nastavnik odabire tri ili četiri učenika koji su već memorirali dovu i dodjeljuje im po jednu grupu. Svaki vođa grupe uči a grupa ponavlja za njim ili za njom. Vođa grupe pomaže drugim članovima grupe sve dok svi ne budu u stanju proučiti dovu napamet.

Igranje uloga

Sve više i više značaja se pridaje nastavnoj strategiji poznatoj kao igranje uloge, koja se koristi u školama, koledžima i institucijama za učenje menadžmenta. Igranje uloge je forma drame koja nema unaprijed pripremljen tekst. To je spontano portretiranje uloge lika kojeg neko odabere da bi ga prikazao. Djeca, jednako kao i odrasli, uživaju igrajući neku ulogu i pokazujući svoje glumačke sposobnosti.

Pravila ponašanja i islamski maniri i postupci mogu se usaditi našoj djeci putem igranja uloge. Nažalost, muslimanska djeca koja žive u Sjevernoj Americi nemaju odgovarajuće okruženje u kojem bi, kroz primjere, mogli učiti kako ispravno odgovoriti na pozive roditelja da im u nečemu pomognu ili kako dočekati i odnositi se prema gostima na poželjan i prihvatljiv način. "Ćao babo", "Ćao mama", "Ćao raja", i "Ne zanima me/ Nije me briga", neki su od izraza koji su postali dio govora naše djece. Razlog tome je utjecaj njihovih školskih drugova i, još više, televizije. Čak su i neki odrasli potpali pod utjecaj vlastitog neislamskog okruženja te se stide odgovoriti na selam kada se sretnu sa svojim muslimanskim prijateljem.

Nastavnik očekuje da njegovi učenici nazovu selam kada se sretnu sa svojim muslimanskim prijateljima. Imajući ovo na umu, nastavnik treba postaviti učenika ispred učionice i tražiti od njega da uđe, nazove selam i rukuje se sa svim dječacima u razredu. Neka i drugi učenici urade

isto, djevojčice pozdravljaju djevojčice a dječaci dječake. Na ovaj način djeca će se osloboditi stida i suzdržanosti kada se radi o islamskom pozdravu i osjećati se mnogo ugodnije prilikom susreta s prijateljima i odraslima.

U drugom slučaju igranja uloge, nastavnik može tražiti od učenika da igra ulogu domaćina a od drugog da igra ulogu gosta. On ili ona može potom pomoći dvojici učenika da nauče najfinije načine pozdravljanja i ponašanja jednog prema drugom. U ovoj lekciji nastavnik se treba fokusirati na primjere ponašanja domaćina i gostiju, roditelja i djece, onako kako je to navedeno u životopisima Poslanika Muhammeda, a. s., i njegovih ashaba (drugova).

Neki od događaja iz života Poslanika Muhammeda, a. s., su pogodni za igranje uloga, kao što je, na primjer, ugovor na Hudejbiji. Cijeli razred može odigrati ovu epizodu i obogatiti svoje vlastito iskustvo. Međutim, nastavnici trebaju biti svjesni da je islamski neispravno da bilo ko pokuša glumiti Poslanika Muhammeda, a. s., ili druge poslanike (neka je mir na sve njih). Umjesto da učenici igraju ove uloge, nastavnici bi trebali ukazati na ono šta su ove osobe uradile ili kazale.

Nastavnik se treba pobrinuti da učenici svoje uloge igraju ozbiljno i da ne pretjeruju u tome kako ne bi pokvarili iskustvo učenja. Praktično, bilo koji obrazac prihvatljivog ponašanja može se obrađivati kroz igranje uloge.

Predmeti kao polazišta za lekciju

Najčešći pristup za započinjanje lekcije, za koji se nastavnici, generalno, opredjeljuju, jeste da najave temu, naslov ili ime osobe odnosno događaja o kojem učenici upravo treba da uče. Nastavnik može početi tako što će, na primjer, kazati: "Hajdemo proučavati životopis Ibrahima, alejhi 's-selam." Ova početna izjava može zainteresirati neke učenike, ali umanjiti interes drugih, posebno onih koji su o toj temi učili ranije ili su o njoj slušali na nekom drugom času ili kod kuće. Pristup

koji bi mogao pomoći da se, u početnoj fazi lekcije, zainteresiraju svi učenici, opisan je u nastavku:

Ponesite u razred paket upakovan u papir obojen jarkim bojama i stavite ga na vaš sto. Za samo nekoliko minuta većina učenika će gledati u njega. Vjerovatno će se naći, jedan ili dva jako bučna učenika koji će, ne uspijevajući dugo kontrolirati svoju radoznalost, prsnuti i upitati: "Nastavnice, šta je u kutiji?" Ako želite pojačati njihovu pažnju, možete zamoliti jednog od mnogih dobrovoljaca koji to jedva čekaju, da je otvori. Kad se kutija napokon otvori, učenici će u njoj pronaći zdjelu u kojoj se nalazi flašica vode, nekoliko hurmi i fotografije ljudi koji stoje umotani u dva komada bijelog platna.

Učenici čiji su roditelji ili rođaci obavili hadždž brzo će identificirati ljude obučene u bijelo kao hodočasnike, vodu u flaši kao Zemzem-vodu a datule kao voće iz neke od bliskoistočnih zemalja. Flašica u kojoj se nalazi voda može postati centar pažnje a nastavnik, koristeći niz pitanja otvorenog tipa, može dovesti do kompletiranja jednog cijelog scenarija: izvor Zemzema, njegova lokacija, priča o njegovom nastanku, poslanička misija u vrijeme kada je vrelo nastalo te historijske preteče događaja vezanih za njega.

Nastavnik može držati flašu Zemzema i pitati učenike o tome gdje se nalazi njegov izvor. Može se desiti da neki učenik zna povijest cijelog događaja i da je u stanju opisati nevolje s kojima se morala nositi Hadžera, koja je očajna trčala od mjesta do mjesta u pustinji tražeći vodu da utoli žeđ svog tek rođenog sina, Ismaila. Allahovom voljom u pustinji se pojavio izvor te su se majka i novorođenče s njega napili. Skoro 3.500 godina je prošlo otkako je izvor prvi put potekao, a voda nastavlja teći nesmanjenom žestinom.

Nastavnik, potom, može tražiti od učenika da se prisjete imena Ismailovog oca. Ako se učenici ne bi mogli sjetiti, nastavnik bi im mogao malo pripomoći tražeći od njih da nabroje poslanike čije ime počinje slovom "I".

Potom bi se nastavnik mogao usredrediti na pojedinosti iz života Ibrahima, a.s., njegovo očitovanje vjere u Allahovu Jednost i, kao posljedicu toga, njegovo proganjanje od strane vlastitog plemena.

Lekcije u kojima se koriste predmeti kao polazne tačke pomažu motiviranju učenika i povećavaju njihovo participiranje. Učenicima viših razreda, nastavnik može zadati neki srodan domaći zadatak, na primjer, tražeći od njih da pronađu ajete u Kur'anu koji se odnose na lekciju, da nauče njihovo značenje i da ih budu u stanju objasniti pred razredom na narednom satu.

Pismene zadaće

Domaće pismene zadaće su najuobičajeniji i najčešće davani zadaci učenicima svih razreda, od prvog osnovne do četvrtog srednje, pa čak i dalje. Razlikuju se samo po obimu i području te težini kompozicije zadatka.

Sa pismenim radovima se može početi još u prvom razredu osnovne škole. Nastavnici obično bodre učenike u tom pravcu, iako znaju da oni još nisu spremni za to. Cilj je da se učenici upoznaju sa samim procesom. Od njihovih pismenih radova se očekuje da budu uglavnom slikovni, s jednom do dvije rečenice koje opisuju pojedinu sliku.

Kako se približava dan pismenih zadaća, čak se i kod prvih i drugih razreda počinje javljati zabrinutost i uzbuđenje. Oni preklinju svoje starije sestre i braću, majke i očeve da im pomognu u njihovom prvom angažmanu. Ustvari, domaće zadaće mladih učenika, na kraju, najčešće ispadnu zajednički porodični poduhvat. Svi u porodici užurbano rade na tome da se zadatak završi prije isteka roka. Bilo kako bilo, učenici prvih i drugih razreda sa svojim pismenim zadaćama nose i ogroman osjećaj entuzijazma, sreće, ponosa i postignuća iako, kada se nađu u razredu, većina njih nisu u stanju ni progovoriti o svom projektu niti pročitati ono što su napisali, prosto zato jer su potpuno obhrvani

mišlju da stoje pred cijelim razredom. Uprkos svemu, ovo je ogromno iskustvo za mlade učenike i njihovo uvođenje u eru pisanja domaćih zadaća.

S obzirom na to da pisanje domaćih zadaća budi toliki interes kod učenika, posebno onih mlađih, te izaziva uključivanje porodice, nastavnici bi trebali ohrabrivati učenike da pišu domaće zadaće. Mogu im sugerirati neke bliske teme kao što su porodica, škola ili bilo koji vjerski obred održan u njihovoj kući, kod prijatelja ili rodbine.

U slučaju kada mlađa djeca pripremaju svoje prve pismene zadaće, naprimjer učenici koji pišu o svojoj školi, mogli bi uslikati svoje nastavnike, razredne kolege, direktora i domara, ili zatražiti od svoje starije braće i sestara da im u tome pomognu. Učenici, također, mogu u svoje radove uvrstiti i školsko okupljanje, veliki odmor i molitve. Fotografije bi trebali poredani po nekom logičkom slijedu u svoje bilježnice ili na pano. Svaka fotografija bi trebala imati jednu do dvije rečenice koje bi je opisivale. Na ovaj način pismeni zadatak bi, također, mogao završiti i kao eksponat na zidu učionice.

Obično većina učenika, bez obzira na njihov opći učinak u razredu, spremni su predati svoje pismene zadaće na vrijeme, ali su ne radi i glasno ih pročitati pred razredom. Da bi ohrabрили sve učenike da glasno čitaju svoje radove, nastavnici moraju imati neku strategiju. Jedan način je da se, prilikom podjele tema za domaći zadatak, učenicima jasno da do znanja da napisani rad nosi određeni broj bodova (X) a glasno čitanje istog pred razredom nosi drugi broj bodova. Naprimjer, nastavnik može najaviti da pisani rad nosi 35 a njegovo čitanje naglas 15 bodova. Ovakva najava nastavnika primorat će čak i one lijene i kolebljive učenike da se pokrenu. Dobro će razmisliti prije nego odbiju čitanje svojih radova naglas.

Ocjenjivanje radova može se pretvoriti u cjelorazrednu aktivnost u kojoj svi sudjeluju. Procedura se sastoji u tome da se učenici obavijeste da će oni ocjenjivati vlastite zadaće.

Nastavnik bi potom trebao podijeliti letke na kojima bi bilo nabrojano nekoliko kategorija i poeni za svaku od njih. Format letka izgledao bi ovako:

Ime predstavljača:	
Naslov prezentacije:	
Iznošenje sadržaja:	25 poena
Jasnoća:	5 poena
Artikulacija:	5 poena
Komuniciranje očima:	10 poena
<hr/>	
Ukupno:	45 poena

Mogla bi se dodati još jedna kategorija: odgovori predstavljača na pitanja učenika nakon prezentacije. Za ovu kategoriju bi se moglo odvojiti pet poena, što bi ukupan broj poena povećalo na 50.

Da bi ova metoda uspjela, nastavnici moraju učenicima naglasiti da trebaju biti poštenu i iskreni prilikom dodjeljivanja poena. Ne bi smjeli dozvoliti da njihovo ocjenjivanje vidi bilo ko od njihovih kolega u razredu i trebali bi biti nepristrasni prilikom ocjenjivanja. Kada završe s ocjenjivanjem, nastavnik treba pokupiti papire od učenika i izračunati prosjek poena za svaku prezentaciju. Može se pozvati par učenika da pomognu u sabiranju poena i izračunavanju prosjeka. Ova strategija je veoma uspješna kada su u pitanju stariji učenici, a nastavnici će biti iznenađeni kada vide kako su učenici strogi kada ocjenjuju svoje vršnjake.

Pismena zadaća u formi pisma

Nastavnici, obično, dodijele učenicima teme o kojima će pisati. Ponekad, oni učenicima dozvoljavaju da sami odaberu svoju temu. Pripremajući domaći zadatak učenici prolaze kroz proces prikupljanja informacija iz različitih udžbenika, časopisa, članka ili novina. U svojim zadaćama oni citiraju literaturu, izvore informacija i druge relevantne materijale. To je formalan proces u kojem se oni moraju pridržavati pravila za pisanje domaćih zadaća. Ovo traje tokom cijele akademske godine.

Dobro se je, međutim, ponekad s formalnog prebaciti na neformalni stil pisanja. Pisanje pisma je stil u kojem se učenici mogu slobodno izraziti. U pismu, učenici mogu pustiti na volju svojim osjećanjima, frustracijama, nadama, strahovima i vizijama. Nastavnici, za promjenu, mogu isprobati i ovu tehniku s učenicima. Naprimjer, nastavnik može predložiti nekoliko tema i od učenika zatražiti da napišu pismo prijatelju, stvarnom ili imaginarnom, opisujući preduvjete za obavljanje namaza, stvari koje kvare namaz, i ono najvažnije, svrhu namaza.

Druga tema za pisanje pisma mogla bi biti opis jednog dana u mjesecu ramazanu, za prijatelja nemuslimana. On ili ona može opisati kompletnu promjenu rasporeda u mjesecu ramazanu: rano ustajanje, sehur na kraju noći, potpuno odricanje hrane i vode za period u dužini od jedanaest do sedamnaest sati, itd. On ili ona bi, također, mogli opisati način na koji se proslavljaju naši blagdani, prikazom njihove jednostavnosti, dostojanstvenosti, urednosti, jedinstva i utjelovljenja bratstva.

Učenici mogu, iz široke palete tema relevantnih za čas, izabrati možda neke aktuelne kao što je preovlađujuća razjedinjenost među muslimanima i muslimanskim narodima, njegovo ili njeno viđenje uzroka ovakvog stanja i viđenje načina kako bi se stvari mogle promijeniti. Učenici mogu pisati i o praktičnim načinima kako da se naše porodice osnaže u vjeri a zajednica postane snaga s kojom se može računati u budućnosti.

Učenici mogu, također, istraživati i zajednice čije se prisustvo u zajednici naroda osjeti, bez obzira što one ne raspolažu resursima što, obično, određuje ekonomsku moć nacije.

Najmanje dva puta mjesečno, nastavnici bi trebali ohrabriti učenike da pišu u razredu, ako je izvodljivo, ili im zadati da kod kuće napišu pismo i donesu ga naredne sedmice. Ova će vježba učenicima osigurati bogatu i raznovrsnu aktivnost i vrijedan materijal za diskutiranje.

Kao podsticaj, nastavnici trebaju učenicima jasno dati do znanja da ovi zadaci nose određene poene koji će ući u njihovu ocjenu na kraju tromjesečja ili polugodišta. Ovo će motivirati učenike da mnogo predanije i napornije rade kako na svom pisanju tako i na svojim prezentacijama.

Kreativno pisanje

Početna prilika za kreativno pisanje učenicima u javnim školama se daje još u ranom dobu. Od polaznika četvrtog razreda, naprimjer, traži se da pišu haiku poeziju, poeme, priče i naučnu fantastiku. Nastavnici ohrabruju mlade pisce tako što odaberu nešto od njihovog kreativnog pisanja i izlože ga na oglasnoj tabli u razredu. Ovu aktivnost pisanja poezije, s kojom su se učenici imali priliku upoznati u redovnim školama, treba nastaviti i u vikend školama.

Ogroman je broj događaja iz povijesti islama i mnogo dirljivih priča iz života Poslanika Muhammeda, a.s., i njegovih drugova, koje bi se moglo prikazati kroz pjesmu ili priču. Naprimjer, preseljenje Poslanika i njegovog druga Ebu Bekra iz Meke u Medinu, njihov boravak u pećini Hira i hrabrost Umu Seleme koja im je donosila hranu unatoč naizgled nesavladivih prepreka, prikazani su kroz ovu poemu koju je napisao učenik četvrtog razreda:

Hidžra

*Kurejšije su bile vrlo bijesne
Poslanika nisu našli, vrlo su
znatiželjni bili
U Poslanikovom krevetu Alija je
čvrsto spavao
Čime je put, kojim ni jedan mladić
kročio nije, pokazao
Poslanik nije krenuo kad je planirao
Već je naredbu Allahovu iščekivao
U gluhoj noći Ebu Bekr je čekao
Drug tako drag, ljubazan, prijatelj
istinoljubivi i pronicljivi
Poslanik i drug njegov u pećinu na
Sevru skloniše se
A Allah da ih spase plan činjaše
Narednog je jutro pagane nesavladiv
gnjevu obuzeo*

*Kao petnaest lavova u jednom
kafezu što na plijen svoj čekaju
Ko' pčele u košnici pagani su u očaj
zapali
Za Poslanika, živa il' mrtva, sto
deva su nudili
Pagani su pećini vrlo, vrlo, vrlo
blizu prišli
Ali Ebu Bekra u strahu ostavljajući u
pećinu nisu ušli
Kako vidiš u pećinu nisu ušli
Jer je pauk mrežu pleo, golubica jaja
polagala a žbunje pupavalo
Esmā je u pećinu hranu donosila
U tome je ni strah ni opasnost nije
spriječila
Četvrtog dana Ebu Bekr i Poslanik
ka Medini krenuli su
Na putu problema imali nisu
Život Poslanikov je veliku stranicu
povijesti ispisao
Čudo je to, to je čudo koje nijedan
musliman u životu svom
zaboraviti ne bi trebao*

Ayesha Ismail, 10 godina

Omer (r.a.)

*Noć prije ovog divnog dana
Poslanik je na sedždu pao i zavapio*

*O Allahu, molim te da s nekim
snažnim blagosloviš nas
Sljedbenicima tvojim da pomogne,
iman da nam ojačaš*

*I bio je čovjek po imenu Omer a
njegova sablja isukana
Zaputio se da posječe Poslanika;
korijen islama*

*Na putu je čovjeka sreo
Koji ga upita šta je to sa sabljom a
ruci htio*

*I kad je Omer svoj naum ponovio
Onim sto mu reče čovjek ga je još više
razbjesnio*

*Njegova sestra Fatima islam je
primila
Okrenu se na petama i k njoj, sablje
isukane pobita*

*Sva u strahu Fatima je Omerove
korake začula
Šta da čini kad je Omer tako blizu,
Sejida je pitala*

*Ali za tren Omer je bio pred vratima
A kad ih otvori zeta na pod obori*

*Ovo je sestru i zeta još više učvrstilo
Što je Omerovu znatiželju još više
rasplamsalo*

*“Kur’an mi taj dajte” Omer je zatražio:
A dok ga je čitao plakati je počeo*

*Strahom obuzet oko sebe se obazreo
“Oh brate, oprost mi” zeta je molio*

*Poslaniku je otišao i islam primio
Kao nježno lane ummetu se priključio*

Atiya Ismail, 12 godina

Nastavnici bi trebali ohrabrivati mlade da sastavljaju pjesmice ne samo o historijskim događajima, nego, također, i o lijepim stvarima koje je Allah stvorio u univerzumu. Djeci bi trebalo pružiti priliku da na roditeljskim sastancima i razrednim druženjima čitaju pjesme i priče koje su napisali. Ako požele, svoje najbolje radove mogu poslati u razne lokalne ili nacionalne časopise koje izdaju muslimanske organizacije.

Prikaz knjige uz inovacije

Učenici petih i šestih razreda u redovnim školama već su upoznati sa zadatkom pisanja prikaza knjiga. Svaki učenik je, vjerovatno, morao uraditi nekoliko takvih prikaza tokom jedne školske godine. S obzirom da su učenici već upoznati s ovakvom vrstom zadatka, moglo bi ga se adaptirati i za vikend škole.

Obično, kada se od njih zatraži da napišu prikaz knjige, učenici urade prikaz otprilike na jednoj stranici a onda ga, nakon što ga nastavnik pročita, bace u korpu za smeće. Međutim, umjesto da bude rutinski posao, ovaj zadatak se može pretvoriti u aktivnost u kojoj bi učenici mogli uživati. Pokušajte uz zadatak pisanja prikaza knjige uključiti i dodatne zahtjeve:

Dajte učenicima do znanja da će njihov prikaz knjige biti postavljen na oglasni pano u razredu i da će biti pokazan u posebnim prilikama kao što su Dan otvorenih vrata ili Maturalni dan. Prikaz bi trebao biti u formi mini-knjige, s imenom autora i nazivom prikaza, u boldiranom fontu, na naslovnoj strani. Velika je

vjerovatnoća da će ovi detalji, kada postanu dijelom zadatka, doprinijeti da učenik uživa u zadatku. To je zato jer on, pored pisanja sažetka knjige, uključuje i dodatne aktivnosti kao što su dizajniranje, bojenje i printanje.

Unutrašnje stranice bi trebale sadržavati neke od slijedećih informacija:

- Kratak sažetak knjige;
- Značajniji momenti radnje ili uloga likova koji su se učeniku najviše dojmili;
- Mišljenje o knjizi, nivou njene čitljivosti i sadržaju;
- Korist koju ima učenik koji je pročitao;
- Je li učenik upoznat ili ne s drugim radovima autora i je li ih pročitao;
- Da li bi se knjiga mogla prepisati na neki više razumljiv način.

Ova aktivnost će navesti učenike da razmišljaju na nekoliko nivoa, pomoći im da istraže različite knjige i izgraditi kod njih naviku čitanja i kreativnog pisanja, ako Bog da. Prikaze knjiga treba sačuvati i izložiti u razredu kao i prilikom posebnih događaja kako bi se njima okoristili i drugi učenici, nastavnici i roditelji.

Pisanje teksta za igrokaz

Svaka islamska škola planira proslavu najmanje dva ili tri posebna događaja tokom jedne akademske godine, kao što su: rođendan Božijeg Poslanika, Isra i Mi'radž i godišnje obilježavanje dana škole. Tipičan program za posebne događaje, kao što je rođendan Poslanika, sastoji se od govora učenika o različitim aspektima događaja koji se proslavlja. Tu se može naći i nekoliko hvalospjeva ili recitacija o Poslaniku a, ponekad, program može uključivati i neki igrokaz. Ipak, govori učenika su, obično, brojniji od svih drugih aktivnosti zbog čega program postaje monoton i dosadan za publiku. Čak i sam igrokaz zapada u probleme. Učenici zaboravljaju tekst, kreću se trapavo i govore bez uspostavljanja kontakta očima s publikom. Efekat se gubi. Ovo se događa zato jer učenici nisu dobro

uvježbani. Učenici, često, ne vježbaju zato što tekst nije na vrijeme gotov. Rezultat ovih problema je da učenici postaju obeshrabreni i nevoljki da se ponovo upuste u ovu aktivnost.

Jedna od strategija da se spriječi ovakav neuspjeh jeste da se pisanje teksta za igrokaz uvrsti među obavezne zadatke i da se to jasno da do znanja učenicima na početku semestra. Igrokazima treba dati istu težinu kao testovima i kvizovima. Nastavnici trebaju pustiti učenike da sami izaberu naslov ili lekciju iz udžbenika a potom uobliče njen sadržaj ili temu u tekst za igrokaz. Mogao bi to biti dijalog ili grupna konverzacija. Učenici trebaju odabrati partnere koji će im pomoći u pisanju teksta i koji će ga, također, s njima glumiti. Mnoge teme se same nude kao pogodne za pisanje teksta igrokaza kao što su tretman koji su ensarije Medine pružili muhadžirima iz Meke u Poslanikovo vrijeme, dijalog između muslimana i nemuslimana o jednoći Boga, stvaranje univerzuma, razjedinjenost muslimana u današnje vrijeme...

Nastavnik treba pratiti napredak svakog rada koji se izvodi u grupama, saslušati probleme svake grupe i usmjeravati njihove napore. On ili ona se treba pobrinuti da se održe probe svih igrokaza, možda tokom velikog ili malog odmora, i dati da svaka grupa iznese konstruktivnu kritiku na rad drugih grupa. Na kraju, cijeli razred bi trebao izabrati dva ili tri igrokaza za koje smatraju da su dovoljno dobri da budu uvršteni u program za proslavu posebnih događaja. Ova strategija bi trebala pomoći predupređivanju jagme oko tema za pisanje teksta za igrokaz, u zadnjem momentu, zatim ostaviti dovoljno vremena učenicima za uvježbavanje i osigurati da igrokaz bude pravilno izveden.

Pisanje teksta za igrokaz može poslužiti u tri svrhe: ono može pomoći promoviranju kreativnog pisanja među učenicima, smanjiti snobiljivost učenika i strah od pozornice te razviti međusobne odnose i duh saradnje. Uspješno izveden, igrokaz ima prijatan i trajan utjecaj, kako na sudionike, tako i na publiku.

Brzo čitanje

Element iznenađenja na samom početku časa može čas učiniti zabavnim i učenicima osigurati prijatno iskustvo učenja. Kada se učenicima da zadatak da pročitaju određeno štivo za nekih tridesetak minuta i da budu spremni o njemu diskutirati, oni reaguju na različite načine. Neki to shvate ozbiljno i svo vrijeme provedu čitajući. Drugi to uzimaju olahko i gledaju samo kako da im prođe vrijeme. Da bi osigurao da svi zadatak shvate ozbiljno, nastavnik, na samom početku, treba najaviti da, po isteku vremena predviđenog za čitanje, slijedi aktivnost u grupama.

Zadatak je brzo čitanje, vremenski ograničen zadatak: pet stranica za petnaest minuta. Vrijeme početka i kraja zadatka treba biti čitko napisano na tabli. Nakon čitanja, učenici trebaju napisati po pet pitanja i odgovore na ista. Svoja pitanja kao ni odgovore ne bi smjeli otkrivati kolegama u razredu. Čim vrijeme istekne, nastavnik treba odabrati dva učenika da budu vođe grupa. Svaki vođa bira svoj tim. Ako vođe grupa naiđu na poteškoće pri izboru svojih timova i formiranju uravnoteženih grupa, onda bi nastavnik trebao pomoći da se izbalansira sastav svake grupe.

Aktivnost u grupama se sastoji u tome da vođa svake grupe ili jedan njen član postavlja pitanja članovima protivničke grupe. Prije toga, da bi bili spremniji za reagiranje na odgovore, svaki vođa grupe može sabrati i pregledati sva pitanja koja su napisali članovi njegove grupe. Nastavnik ili jedan od učenika iz razreda može voditi evidenciju uspješnosti u odgovaranju, ali nastavnik je taj koji treba nadgledati natjecanje i intervenirati kada pitanja postanu dvosmislena a odgovori nejasni. Grupa koja bude imala najviše tačnih odgovora ostvarit će najveći rezultat i bit će proglašena pobjednikom natjecanja.

Igre riječi

Tic-Tac-Toe ("Iksići i kružići") i *Jeopardy* ("Izazov/Kviz") su vrlo popularne televizijske emisije, koje su postale dio svakog domaćinstva.

Redovno ih gledaju kako mladi naraštaj tako i odrasli. One su istovremeno zabavnog i obrazovnog karaktera te pomažu razvijanju duha zajedništva i saradnje. Štaviše, može ih se, vrlo lahko, prilagoditi bilo kojem predmetnom području. S obzirom na ove karakteristike, nastavnici osnovnih i srednjih škola koriste ih u svojim učionicama. Nastavnici u islamskim školama bi se trebali okoristiti ovim i drugim igrama riječi, pošto one djeluju kao veliki motivatori i dobre su za vježbe obnavljanja obrađenih poglavlja i lekcija.

Učenici se oduševe kadgod se u razredu spomenu ove igre. Između ove dvije igre *Tic-Tac-Toe* je jednostavnija za igranje. Prvo, podijelite razred u dvije grupe. Drugo, bacanjem novčića odredite koja grupa će početi prva. Nastavnik će, potom, odabrati pitanje i postaviti ga prvoj grupi. Ako grupa odgovori ispravno, jedan član grupe ubilježi znak njihove grupe u jedno od devet polja četvrtaste tarabe, nacrtane na tabli, koja nalikuju simbolu za broj na svakoj standardnoj tastaturi. Nakon toga nastavnik postavlja pitanje drugoj grupi. Ako je i njihov odgovor tačan, onda će jedan član iz te grupe upisati njihov znak u tarabu. Ako oni ne znaju odgovor, pitanje će biti prebačeno prvoj grupi. Da bi pobijedila, jedna grupa mora imati tri tačna odgovora i poredati ih, postavljanjem njihovog simbola, u "tarabu" pravolinijski, bilo vodoravno, vertikalno ili dijagonalno. Druga grupa može blokirati ovu formaciju i tako produžiti igru.

Da bi se igrala *Jeopardy* igra razred se može podijeliti u nekoliko grupa od po tri ili četiri učenika u svakoj. Grupe se smjenjuju u "odgovaranju na pitanja" s tom razlikom što se u ovoj igri igračima "postavljaju" odgovori na koje oni trebaju ponuditi ispravno pitanje. Naprimjer, tačan odgovor može glasiti "posljednji poslanik", za koji bi ispravno pitanje koje učenici trebaju postaviti bilo "ko je Poslanik Muhammed, a. s.?"

U *Jeopardy*-ju, pitanja su podijeljena u nekoliko kategorija koje uključuju različite tematske oblasti.

U svakoj kategoriji, teža pitanja nose više poena. Kojigod tim sakupi najviše poena u zadatom vremenu, on je pobjednik.

Mnogo rada je potrebno da bi se pripremili odgovori i pitanja i da bi se vodila evidencija o uspješnosti grupa. Nastavnik treba angažirati starije učenika ili pomoćne nastavnike da mu pomognu pripremiti i voditi igru te evidentirati rezultate.

Nastavnici trebaju iskoristiti ove i druge igre kako bi podstakli više natjecanja po grupama i vježbe provjere znanja na kraju određenih nastavnih cjelina.

Križaljke

Križaljke zadržavaju pažnju, kako učenika, tako i nastavnika i mogu se uspješno koristiti kod obrađivanja nastavne jedinice, ponekad kao alternativa čitanju ili pisanju domaćih zadataka.

Križaljka se može koristiti na dva načina. Ako se koristi na kraju jedne nastavne cjeline, riječi za križaljku se mogu uzeti iz vokabulara lekcije. Ustvari, od učenika se može tražiti da dizajniraju križaljke za svaku lekciju. Oni su, obično, presretni kad ih se zaduži da to rade. Riječi mogu organizirati horizontalno, vertikalno, unaprijed, unazad ili dijagonalno. Kao podsticaj, nastavnik može dodijeliti određeni procenat poena za urađenu križaljku.

Jedna dodatna aktivnost se lahko može prikačiti uz pravljenje križaljki: učenici ne samo da moraju identificirati riječi, nego, također, trebaju napisati i po jednu rečenicu ili paragraf o svakoj od njih. Ako križaljka ima dvadeset riječi, od učenika se može tražiti da napišu jednu ili dvije rečenice o najmanje deset od njih. Broj može varirati zavisno od dužine trajanja časa. Ponekad je učenicima potrebno trideset minuta od četrdeset pet, koliko traje čas, samo da naprave križaljku. U takvim slučajevima, oni neće biti u stanju napisati informacije o svim riječima. U najboljem slučaju, oni mogu uraditi pet od potrebnih dvadeset. Na nastavniku je da

odluči koliki broj riječi je prikladan za vrijeme koje im je na raspolaganju.

Križaljka se, također, može koristiti i za otpočinjanje nove lekcije. Nastavnik može pripremiti križaljku na bazi vokabulara lekcije. Nakon što učenici popune križaljku, treba ih pitati šta oni već znaju o nekoj od riječi koje su upravo odgonetnuli. Kad je ovo urađeno, od učenika treba zatražiti da pronađu preostale riječi u novoj lekciji i da se pripreme da kažu makar po jednu ili dvije rečenice koje se mogu povezati s njima. Na kraju, jedan ili dvojica učenika bi trebali biti u stanju da sumiraju ono što su rekli svi učenici.

Administriranje križaljke prije početka lekcije treba poslužiti kao neka vrste dijagnostičkog testa. Nastavnik će saznati kojim informacijama učenici već raspolazu. Tako se on ili ona mogu fokusirati na stvari koje učenici trebaju naučiti i tako izbjeći ponavljanje sadržaja. Ako se pravilno upotrijebi, križaljka može poslužiti ne samo kao dijagnostičko sredstvo, nego, također, i kao post-test za lekciju.

Panoi

Snalažljiv nastavnik koristi mnoge strategije kako bi probudio, aktivirao i zadržao zainteresiranost učenika za učenje novog sadržaja. Jedna takva strategija je da angažirate učenike da prave panoje na temu o kojoj uče. Učenicima se može svidjeti ili ne svidjeti ideja izrade panoa, jer to podrazumijeva mnogo rada. Nastavnik bi trebao odvojiti neko vrijeme da objasni dobre strane ove *hands-on* aktivnosti i da nagovijesti kako ova aktivnost može ispasti vrlo interesantna. Nastavnik bi, također, trebao odabrati temu koja odgovara jednoj ovakvoj aktivnosti. Kada se učenici zainteresiraju za ovo, oni će provoditi sate i sate radeći na tome kod kuće potpuno dobrovoljno i bez puno zanovijetanja.

Nastavnik može, naprimjer, odabrati temu hadža za ovu namjenu. On ili ona mogu tražiti od učenika da urade panoje koji slikovno opisuju sve aktivnosti koje se provode tokom

hadža. S obzirom na prirodu i raznovrsnost obaveza koje treba izvršiti tokom obavljanja hadža, nastavnik može tražiti od učenika da formiraju grupe od po dvije ili troje kako bi se svaka grupa mogla baviti jednim, njoj dodijeljenim, aspektom hodočašća.

Naprimjer, nastavnik može zadužiti jednu grupu da radi na prikupljanju detaljnih informacija o troškovima putovanja do Mekke i smještaja u njoj. Ova grupa bi trebala kontaktirati nekoliko putnih agencija da dođe do potrebnih informacija. Moglo bi im, također, zatrebati da kontaktiraju i osobe koje su već obavile hadž kako bi dobili dodatne informacije o drugim neplaniranim troškovima.

Druga grupa može raditi na slikovnoj prezentaciji obaveznih aktivnosti od prve do posljednje etape putovanja. Oni trebaju prikupiti fotografije iz novina, časopisa i periodike, koje će staviti na svoj pano. Ako im prikladne fotografije nisu dostupne, učenici trebaju uraditi svoje vlastite ilustracije kako bi poslali poruku.

Treća grupa bi mogla raditi na svim molitvama ili dovama koje se uče na različitim mjestima koja su sastavni dio hadža. Oni bi trebali naučiti kako se te dove ispravno izgovaraju i biti u stanju, također, objasniti njihovo značenje.

Četvrta grupa može odabrati pet do deset hadžija i pitati ih o njihovim osjećanjima i emocionalnim i duhovnim iskustvima tokom hadža i o bilo kakvim drugim anegdotalnim sjećanjima prilikom susretanja muslimana iz različitih zemalja.

Nastavnik bi trebao odobriti dvije ili tri sedmice za ovaj zadatak a potom zatražiti od učenika da predaju svoje završene panoje kako bi ih se izložilo u učionici. Svaka grupa treba objasniti šta je radio svaki njen pojedinac a, potom, predstaviti materijal cijelom razredu. Poželjno je, također, pozvati i nekog hadžiju iz kruga nastavnog osoblja ili šire zajednice da prisustvuje prezentaciji. Njemu ili njoj bi se moglo dopustiti da doda ili ukaže na bilo koje područje hadža koje su učenici propustili obuhvatiti svojim informacijama. Nastavnik

treba pohvaliti grupe koje su dobro uradile zadatak a ohrabriti one koji su bili lošiji u svojim prezentacijama da budu uporniji. On ili ona bi trebali razgovarati s pojedincima iz tih grupa i ustanoviti zašto nisu bolje uradili zadatak. Možda i sami učenici prepoznaju razloge. Možda su imali poteškoća raditi zajedno, neko će, možda, istaknuti da bi zadatak uradio bolje da je radio sam ili sama. Na ovaj način nastavnik može saznati više o međusobnim odnosima učenika i naučiti nešto više o potencijalu svakog učenika u njegovom ili njenom razredu.

Pripremanje dobrog panoa je višenamjenska aktivnost. Učenici će naučiti da koriste svoje sposobnosti i vještine na više načina. Oni uče da prikupljaju i organiziraju materijale na određenu temu, da planiraju i pravilno koriste prostor i usavršavaju se u selektiranju, izrezivanju i lijepljenju napisa koji opisuju aktivnosti prikazane na njihovim panoima. Aktivno sudjelovanje pomaže učenicima da savladaju materiju na smislen način i zadrže informacije dugo poslije završetka projekta. Kroz ovu aktivnost, sami učenici će bolje spoznati svoje mogućnosti i područja na kojima trebaju malo više poraditi. Bit će to korisno iskustvo, kako za nastavnike, tako i za učenike.

Izleti

Izleti su još uvijek jedno od najvažnijih i najpopularnijih nastavnih pomagala. Samo njihovo spominjanje izaziva uzbuđenje kod učenika, kako mlađih, tako i onih starijih. To postaje tema svakog njihovog razgovora, uključujući priče o odjeći koju će obući, potrepštinama koje će ponijeti sa sobom, njihovoj odlučnosti da na mjestu okupljanja budu mnogo ranije nego je vrijeme polaska, itd., itd. Čak se i, naizgled, lijeni učenik razdrma i pokaže znakove aktivne uključenosti. Kada se, na kraju, ispostavi da je to bila zabavna posjeta, ona postaje dio sretnih uspomena za godine koje dolaze.

Nastavnik ili roditelj koji planira povesti djecu na izlet treba imati

na umu potencijalno veliki utjecaj koji ovi izleti imaju i, s obzirom na to, treba posvetiti podosta vremena planiranju izleta i postavljanju ciljeva za koje on ili ona želi da ih učenici postignu odlaskom na izlet. Nastavnik i njegov ili njen tim roditelja-volontera treba, mnogo ranije, uraditi detaljne pripreme koje su neophodne za jedan dobar izlet. Neko bi morao kontaktirati osoblje na destinaciji da sazna raspored termina za posjete, cijenu ulaznica, postoji li organizirani obilazak objekta s vodičem te da pribavi brošure, letke i druge informacije o interesantnim tačkama duž puta i načinu prijevoza.

U obzir se mora uzeti i planiranje hrane, odgovarajućeg nadzora nad djecom pa čak i termina i mjesta za zaustavljanje radi odmora. Nastavnik treba napraviti listu ciljeva koje treba ostvariti tokom putovanja. Ovdje navodimo samo neke od brojnih ciljeva koje je moguće postići: učenici bi trebali biti u stanju da nauče dovu koja se izgovara kada se kreće na put, da pokažu fine manire i ponašanje tokom izleta, da međusobno dijele hranu, da poštuju uputstva vozača autobusa i da lično dožive klanjanje namaza na otvorenom.

Nastavnik bi trebao predvidjeti i planirati prilike i šanse da, što je više moguće, doživljaj poveže s islamskim konceptima. Ako je planirana posjeta muzeju, postoji, u većini slučajeva, sekcija za Bliski Istok i Afriku. Tu će se naći, kao eksponati, izloženi artefakti davno prošlih vremena, mumije i predmeti koje su ljudi obožavali. Nastavnik može, vrlo lahko, usmjeriti pažnju učenika na koncepte Jednosti Boga, s jedne, i širka, s druge strane. On ili ona se može usredsrediti na uspone i propadanja naroda, s jedne, i na vječnost Svemogućeg Boga, s druge strane.

U nekim muzejima mogu se naći izloženi primjerci rukopisa Kur'ana. Mumije mogu vrlo dobro poslužiti kao ilustracija dostignuća u zaštiti mrtvih tijela od raspadanja. Ako čovjek može ovo napraviti, da li bi, onda, Bogu, Tvorcu kreatora, bilo teško udahnuti

duše mrtvim tijelima i učiniti da ona ponovo ožive na Danu Sudnjem?!

Posjeta akvariju bi, u uvjetima naše djece, trebala proizvesti čvrstu impresiju da je Allah Stvaralac i Uzdržavalac svih živih bića. Primjetno je da učenici vrlo rijetko bivaju potpuno svjesni Allahove stvaralačke moći. S druge strane, oni često ostanu zapanjeni pred stvarima koje vide, pripisujući prirodi zasluge za njihovo postojanje, a(li) ne uspijevaju uvidjeti prisustvo Tvorca svih veličanstvenih i živopisnih predmeta. Uloga nastavnika je da kod učenika probudi svijest o moći Allaha kao Tvorca Univerzuma i da ih podstiče da izučavaju predmete Njegovog stvaranja, koji se mnogo puta spominju i u Kur'anu. Allah poziva ljudski rod da razmišlja o Njegovom stvaranju (Kur'an sadrži 175 ajeta koji se tiču stvaranja, a samo 75 ajeta koji se tiču obredoslovlja).

Kao nastavak ove aktivnosti, nastavnik treba zatražiti od učenika da podnesu pisane izvještaje o posjeti, s ciljem da sazna je li se koncept Allahove stvaralačke moći uspio ući u proces njihovog razmišljanja.

Posjete islamskim centrima

U velikim gradovima kao što su Čikago, Njujork, Los Angeles i Toronto, postoji mnogo islamskih centara. U većini slučajeva, centri rade ili kao cjelosedmične ili kao vikend škole. Osim nekoliko izoliranih slučajeva, vrlo je malo saradnje među njihovim upravama u pogledu sastavljanja zajedničkog nastavnog plana i programa, zajedničkog obilježavanja posebnih događaja ili razmjene iskustava. Rezultat toga je da se poslovi dupliraju a sati gube na ono što je već urađeno u drugim školama.

Držati politiku izvan domena dječijeg obrazovanja od ogromne je važnosti i treba biti cilj svake administracije koja vjeruje u obrazovanje muslimanske djece u vrijednostima naše vjere. Neko iz školske administracije ili nastavnog osoblja iz neke veće škole trebao bi preuzeti inicijativu i pokušati organizirati posjete susjednim islamskim školama. Skoro

je sigurno da bi ishod takvih posjeta bio dirljiv i emotivan, kako za posjetioce tako i za njihove domaćine. Brojne su koristi koje bi se mogle izvući iz ove razmjene a koje bi bile od pomoći ne samo učenicima nego i nastavnicima:

- a) Razmjena bi pomogla da se pokrene smislen dijalog među nastavnim osobljem koji bi išao mnogo dalje od uobičajenog međusobnog simboličkog pozdravljanja sa "*essalamu-alejkum*".
- b) Našim učenicima bi pomogla da otkriju da postoje i drugi učenici u istoj situaciji za sticanje znanja kao i oni,
- c) Pomogla bi, također, uspostavljanju prijateljskosti među učenicima, trasirala put za razmjenu mišljenja u pogledu zajedničkih problema s kojima se suočavaju u školi, i u njima probudila ohrabrujući osjećaj da nisu sami u svojoj situaciji.
- d) Nastavnici se mogu okoristiti susrećući jedni druge, učeći nastavne strategije koje tjeraju učenike na rad i konsultirajući jedni druge oko izbora udžbenika.
- e) Učenici, kada im se dopusti da prisustvuju časovima u školama koje posjećuju, doći će u kontakt s drugim nastavnicima i u tom procesu mogu još više toga naučiti.

Učenike treba uporno ohrabrivati da prisustvuju posebnim događanjima, kao što su maturalne ceremonije ili godišnje proslave u drugim muslimanskim školama.

Jedna od poteškoća u planiranju prijateljske posjete drugoj islamskoj školi jeste pitanje prijevoza, ali to neće predstavljati ozbiljan problem ako kod nastavnika postoji jaka volja i čvrsto uvjerenje da će posjeta polučiti dobre rezultate.

Nije potrebno niti je poželjno voditi sve učenike odjednom u posjetu drugim školama. Umjesto toga, svaku posjetu treba ograničiti na jedan razred ili jednu grupu po posjeti. Ovim

će se izbjeći nepotrebna pometnja u redovnim školskim aktivnostima druge škole. Ako se učenici različitih škola okupe i uspiju izgraditi pozitivan, međusobno uvazavajući odnos, to čak može dovesti i do boljeg razumijevanja među roditeljima i upravama škola.

Vijesti u razredu

Postojalo je vrijeme, ne tako davno, kada novine i časopisi od međunarodnog ugleda jedva da su ikako i ista izvještavali o islamu, muslimanima ili muslimanskim zemljama. Iako religija koju upražnjava skoro jedna petina svjetske populacije, islam nije smatran vrijednim da se o njemu izvještava. Muslimanske zemlje i njihovi narodi nisu nalazili mjesta u printanim medijima, osim kada bi se desilo svrgavanje nekog režima ili kada bi došlo do prirodne nesreće. Za islamsku praksu i običaje smatralo se da nisu u rangu s normama "civiliziranih populacija" pa im mediji nisu pridavali nikakav značaj. Ali stvari su se promijenile i još uvijek se mijenjaju. Islamu i muslimanima, posebno tzv. fundamentalistima, ovih dana se posvećuje ogromna pažnja, skoro pa pretjerana pažnja. Štaviše, vjerska praksa i običaji islama često se spominju s dužnim poštovanjem. Mnoge stvari su doprinijele ovoj promjeni: naftno bogatstvo na Bliskom Istoku, borba za vlast u Afganistanu, pojava i odlazak Homeinija u Iranu, iračko-iranski rat, intenzitet palestinske borbe i medijski jako popraćena operacija "Pustinjska oluja". Na listu treba dodati još i stradanja do sada praktično nepoznatih bosanskih muslimana u Evropi i operacija "Nada" u Somaliji. U vrijeme pisanja ove knjige (knjiga je štampana 1994., op. prev.), razmjere stradanja u ovim zemljama bile su toliko velike da je jedva mogao proći ijedan dan a da se ti slučajevi ne spomenu u novinama ili na televiziji.

Kao rezultat ovog publiciteta, mnogo više informacija vezanih za islam i muslimane postalo je dostupno, kao, naprimjer, jasno definirane

i dobro ilustrirane kolor fotografije geografskih granica muslimanskih zemalja i informacije o njihovim važnijim gradovima, sastav njihovog stanovništva, prirodni resursi i njihov bruto dohodak po glavi stanovnika. Ovi opisi su često prijemčiviji i čitljiviji nego oni u udžbenicima. Čak i medijsko krivo predstavljanje muslimanskih kulturnih običaja može se posmatrati tako da postane prednost i iskoristi kao početna pozicija za diskusiju i aktivnosti koje bi uslijedile.

Informacije iz printanih medija nastavnik može iskoristiti na tri različita načina. On ili ona može podijeliti kopije nekog članka učenicima da ga pročitaju da bi, potom, o njemu razgovarali na času. Druga opcija bi bila da nastavnik pripremi spisak pitanja baziranih na sadržaju članka a potom zatraži od učenika da na njih odgovore pismeno. Važno je da se prilikom pripremanja pitanja na spisak uvrsti najmanje jedno otvoreno pitanje, koje bi obavezivalo učenike da iznesu svoje mišljenje o članku. Treća strategija je da se podijele dva različita članka među dvjema grupama učenika sa zadatkom da ih pročitaju a potom da rezimiraju sadržaj članaka za svoje kolege u razredu.

Oko bilo kojeg netačnog, pristrasnog ili diskutabilnog dijela članka može se napraviti svojevrstan forum ili mogućnost da se talenti i frustracije učenika konstruktivno usmjeravaju. Nastavnik može, kao jednosrednični domaći zadatak, tržiti od učenika da napišu pobijanje navoda iz članka i da to predstave na narednom času. Nastavnici mogu pustiti učenike da naglas pročitaju svoja pobijanja, čak se može od njih zatražiti da odaberu najbolju od svojih prezentacija kako bi je poslali izdavaču članka. Postoji mogućnost da će se neki učenici pokušati izvući iz ovog zadatka s pričom kako izdavač ne bi objavio takva pobijanja. Nastavnik treba ohrabriti učenike da daju sve od sebe, bez obzira na moguće poteze urednika ili izdavača.

Učenicima treba omogućiti da predstave svoje ideje. Treba im reći da je njihova obaveza, kao muslimana i građana, da istinito informiraju javnost o svom vjersko uvjerenju i običajima. Na nama je obaveza da pripremimo učenike da postanu svjesni utjecaja medija i da znaju kako preuzeti aktivnu ulogu u širenju informacija.

Slijedeća strategija je da zatražite od učenika da potraže članke o islamu i muslimanima i da ih donesu na čas kako bi ih pregledali i o njima razgovarali. Učenici se, obično, ne odlučuju otići u biblioteku samoinicijativno i provesti neko vrijeme tražeći članke, ali će to uraditi ako im se da malo podstreka. Ako im se kaže da će se to uračunati u njihovu konačnu ocjenu kao dodatni poeni, to će, ako Bog da, čak i one lijene učenike podstaknuti da se okušaju. Kada učenici donesu članke o islamu, nastavnik im to treba priznati i ohrabriti ih da nastave truditi se. Ovo će pomoći učenicima da se više zainteresiraju za svjetska dešavanja i opskrbiti ih sa još jednim predmetom čitanja koji nadilazi humorističke i sportske stranice.

Knjige, filmovi, dijafilmovi i slajdovi

Prije deset godina jedva da je postojala ijedna knjiga o islamu u Sjevernoj Americi, napisana i objavljena posebno za djecu. Nastavnici su se morali oslanjati na knjige pisane za odrasle i štampane u inozemstvu. Mi smo danas, hvala Bogu, u boljoj poziciji kada se radi o dječijim knjigama. Mnoge su štampane u Velikoj Britaniji a sve više i više ih se štampa i u Sjevernoj Americi.

Uložen je određeni napor da se snime kasete, slajdovi, video kasete i filmovi¹ kao dopuna dječijoj obrazovnoj literaturi. Možda će već u narednom desetljeću, ako Bog da, i nastavnicima biti dostupni filmovi koji obrađuju islamske teme.

savremena pomagala, koja se, iz dana u dan, mijenjaju, razvijaju i smjenjuju jedna druge. (Op. prev.)

¹ Ovim pomagalima se mogu dodati i CD-ovi, DVD-ovi, USB stikovi, memorijske kartice, Internet i slična

Kada koriste filmove kao nastavno sredstvo, nastavnici moraju biti vrlo jasni po pitanju ciljeva koje žele postići kod učenika. Ako se vrlo precizno ne objasni procedura korištenja filma sve se može izokrenuti u običnu razonodu za učenike, a šansa da se postigne željeni cilj biti potpuno upropaštena. Evo nekoliko sugestija kako se može postići maksimum kada je u pitanju ono što učenici (na) uče gledajući film:

1. Prije nego ga prikaže učenicima, nastavnik treba sam pogledati film kako bi utvrdio njegovu tačnost i procijenio kojim učenicima i kojem razredu bi bilo najviše koristi prikazati ga.
2. On ili ona bi trebao pripremiti spisak pitanja temeljenih na filmu.
3. Učenicima treba ukratko objasniti pozadinu filma i zatražiti da sebi pribilježe važne momente.
4. Nastavnik treba tražiti od učenika da objasne koji je to presudan momenat u filmu koji je njima najinteresantniji i zašto.
5. Od učenika treba zatražiti da predaju pisani sažetak filma u koji će uvrstiti i svoje lične komentare o njegovom sadržaju i kvaliteti.

Sudjelovanje učenika u radijskim i televizijskim programima

Tek odnedavno naše zajednice su postale svjesne potrebe korištenja masovnih medija za emitiranje socijalnih, vjerskih i komercijalnih programa. Na kanalima kablovske televizije dostupne javnosti, prostor izdvojen za vjersko obrazovanje je mnogo manji od onoga koji je dodijeljen komercijalnim sadržajima. Trenutan trend je, izgleda, da se za vjerske programe odvaja tek jedan sat sedmično. Uobičajen format islamskih programa za televiziju i radio izgleda ovako: učenje nekoliko ajeta iz Kur'ana iza čega slijedi njihov prijevod a potom razgovor o bilo kojoj

od desetina tema vezanih za socijalna, vjerska ili historijska pitanja s kojima se suočava zajednica koja sponzorira dotični program. Ponekad, nakon govora nekog učenjaka uslijedi i dio "pitanja i odgovori" uživo, za radijsku ili televizijsku publiku.

S obzirom na to da radijsku i televizijsku publiku ne čine samo odrasli, uvođenje dječijih sadržaja u program radija ili televizije koje sponzoriraju zajednice treba smatrati obavezom. Svaka iole veća zajednica ima značajan broj mladih dječaka i djevojčica. Često raskidani između dijametralno suprotnih kultura kod kuće i u školi, oni su ti kojima su uputa i savjetovanja najpotrebniji. Štaviše, oni imaju i lične probleme tipične za njihovu dob i školsko okruženje. Nastavnik treba stupiti u kontakt s onima koji vode ove programe i uvjeriti ih da uvedu i malo zabavnog sadržaja za odgoj djece i adolescenata.

Organizatori radio programa su, obično, otvoreni za nove ideje i za očekivati je da vrlo rado emitiraju dječiji segment. Nastavnik treba odvojiti malo vremena i truda za obučavanje djece ako misli da ona sudjeluju u nekoj radio emisiji. Treba ih pripremiti da prouče nekoliko ajeta iz Kur'ana, da pročitaju neku pjesmu ili priču ili, čak, da održe panel diskusiju. Mogu, također, uraditi i niz drugih stvari.

Djeca obično pokazuju jak interes za pravljenje radio programa i vrlo su uzbuđeni kada čuju svoj glas i komentare svojih prijatelja. Redovno emitiranje takvih programa ima i slijedeću korist: prepoznavanje učenika koji imaju potencijala da postanu budući voditelji na radiju.

Kritičke analize popularnih TV programa

Jedna od najpopularnijih razbibriga za ljude svih dobi jeste gledanje televizije. Za većinu porodica to je glavni izvor razonode. Osim edukativnih programa kao što je "Divlji svijet životinja" i produkcije "Dječije televizijske radionice", svi ostali programski sadržaji najčešće prikazuju i

podražavaju vrijednosti i ponašanja koja su nespojiva s vrijednostima koje mi njegujemo i koje želimo uliti našoj djeci i adolescentima.

U našoj zajednici, stav roditelja spram dopuštanja djeci da gledaju televizijske programe varira od jednog ekstrema do drugog. Jedni roditelji se jako trude da ograniče svoju djecu na gledanje samo probranih sadržaja. Oni roditelji koji smatraju da su televizijski programski sadržaji potpuno neprihvatljivi, pa čak i štetni, riješili su se svojih TV aparata. Ostali, koji vjeruju da je televizija (i sve što uz nju ide) nešto što se ne može odvojiti od svakodnevnog života, rijetko ograničavaju svoju djecu u gledanju bilo kojih televizijskih sadržaja.

Roditelji trebaju tražiti održivu zlatnu sredinu, ne kritizirati televiziju kao da je izvor svakog zla, niti biti previše popustljiv pa dozvoliti djeci da postanu islamski nesvjesni i neosjetljivi televizijski ovisnici, koji gledaju sve vrste televizijskih programa.

Ono što bi nastavnik mogao i, svakako, trebao uraditi jeste da educira djecu. Jedan od načina kako bi se ovo moglo uraditi jeste da zatraži od njih da ocijene i kritički analiziraju programe koje gledaju. Ovaj zadatak, kao domaću zadaću, treba dati grupi od pet ili šest učenika iz šestog razreda pa nagore. Naprimjer, učenik koji je u zadatak dobio da pogleda epizodu situacijske komedije pod nazivom "Bolovi odrastanja" analizirat će životne stilove likova onako kako su predstavljeni u toj epizodi i izvijestit će razred o svojoj analizi u smislu vrste utjecaja kojem su izloženi njeni redovni gledaoci. Da li životni stil likova komedije odražava neke moderne društvene norme? Šta nam islamsko učenje govori o takvoj praksi?

Drugi primjer televizijskog programa koji je popularan među adolescentima jeste "Spasilo ga zvono". Ovaj program oslikava brojne primjere učenikog ponašanja prema nastavnicima, koje je naprosto nepoželjno, nedostojanstveno i neučtivo. Usto, on se često fokusira na preslobodne i nepristojne rituale prilikom zabavljanja, uobičajene među nemuslimanima.

S obzirom na to da djeca vrlo malo znaju o tome šta dobro ponašanje podrazumijeva, na našim nastavnicima i roditeljima je odgovornost da ih educiraju u ovim stvarima. O onome šta se od njih očekuje treba ih učiti kroz primjere iz života Božijeg Poslanika, njegovih ashaba i drugih velikih muslimana.

Korištenje računara

U naše vrijeme, kada većina pogodnosti svakodnevnog života košta sve više i više, barem jedan relativno moderan uređaj košta sve manje i manje. Kompjuteri, nekada privilegija nekolicine, postali su jeftiniji i mnogo dostupniji. Njihova cijena brzo pada. Na tržište se kontinuirano plasiraju novi modeli s moćnijim karakteristikama. Štaviše, oni se u velikoj mjeri koriste u obrazovnim institucijama. Praktično svaka škola, privatna ili državna, osnovna ili srednja, uspjela je osigurati dovoljno kompjutera za ograničen broj časova. Kompjuteri se posebno koriste u svrhu ovladavanja vještinama u engleskom jeziku i matematici.

Učenici već u osnovnoj školi postaju kompjuterski pismeni. Oni stječu ogromno praktično iskustvo.

Nastavnici kompjuterske laboratorije koriste za širok spektar aktivnosti. Dostupnost CD-ova (DVD-ova, USB-ova i interneta, op. prev.) omogućava učenicima da bez po muke dođu do enciklopedijskih informacija koje koriste u pisanju istraživačkih referata.

Većina redovnih islamskih škola je nabavila dovoljan broj kompjutera s kojima zadovoljavaju potrebe svojih učenika. Nema ni najmanje sumnje da će, ako Bog da, kroz nekoliko godina i većina vikend-škola imati kompjutere na raspolaganju svojim polaznicima. S obzirom na to da su kompjuteri uvijek dostupni i da ih mnogi učenici već imaju u svojim domovima, nastavnici trebaju pokušati razviti strategije kako bi se okoristili ovom nastavnom alatkom i naveli učenike da svoje domaće zadaće rade upravo na njima.

Kao prvi korak, nastavnici bi trebali pribaviti dostupan softver o islamskom obrazovanju. Iako, trenutno, na tržištu nema mnogo toga, postoje, ipak, dva softverska paketa koji su vrlo važni i korisni. Jedan se bazira na Kur'anu a drugi na Hadisu. Kur'anski paket odmah pokaže bilo koji s predmetom identificirani ajet s dva prijevoda od dvojice poznatih

komentatora. Hadiski paket je koristan za lociranje hadisa vezanih, praktično, za bilo koju temu. Školska uprava treba poduzeti potrebne korake da nabavi ova nastavna sredstva za potrebe biblioteke. Ona će podjednako služiti potrebama nastavnika kao i učenika. Nastavnici mogu davati prikladne zadatke učenicima i upućivati ih kako da koriste ova sredstva.

Nastavnici trebaju ohrabrivati učenike da u svoje slobodno vrijeme, prilikom korištenja kompjutera, idu korak dalje od pustog igranja igrice. Njihove interese treba usmjeravati ka kreiranju softvera koji bi se mogli koristiti u islamskom obrazovanju. Pravilno vođenje i podstrekavanje vremenom bi moglo uroditi plodom kod nekih učenika. U najmanju ruku, neki od njih bi mogli početi razmišljati u ovom pravcu. Naše učenike koji su pokazali izvještenost u kompjuterskom programiranju i koji su, kroz redovno školovanje, nagrađivani za svoje projekte, treba nagovoriti da rade projekte koji pomažu islamsko obrazovanje. Jedan takav projekt mogao bi biti izrada softverskog paketa (po mogućnosti da se aktivira glasom) koji bi pomogao učenicima da uče pisati arapsko pismo i, istovremeno, početnicima ponudio pravilan izgovor.